

Mrs Brown Died her Blond

A multiplex személyiségekről és a feldolgozott számok világáról szóló leírások szorosán össze kell, hogy fonódjanak. Ahogy az orvosok agyrémét [az ateriket] az Atarikkal összecserélik, úgy szövődhet tovább egy, a *Cosmopolitan*-féle női lapokat már régen foglalkoztató téma. Még ha csak azzal a feltehető szándékkal is, hogy a betegség ellentmondásait az implózió útjára tereljék. Bár itt nem sokat használ a tudatosság (a „Wollen”), az Identity-Crash-hez talán sokkal hatékonyabb a *Cosmopolitan* céltudatlansága. Másrészt a permanens split-identitások létrehozása eközben normálisnak tűnik, úgyhogy az állítólag multiplex Madonnában senki sem lel projekciós örömeket. A Kurt Cobain öngyilkosságáról szóló vitában („Az első MTV-halott”) Kerstin Grether odáig ment, hogy Madonnát korunk munkamodelljeinek (split-identity, részidős munka vagy job-sharing) „esztétikai” előfutáraként interpretálta. Ugyanakkor az identity-hopping már régen felkapott szabadidős kedvtelenség vagy a munkanélküliség kezelésének eszközévé vált. Különböző szerepekben dolgozzuk magunkat agyon 18 óra hosszat, és lefekvés előtt Faith Popcorn amerikai trendelemző bebeszéli nekünk: életünk minden gyönyöre után valamilyen pszichotechnikával (pl. *Multimind*) szálljunk még egyszer jó mélyen magunkba azért, hogy valahogy túléljük a következő napot. Ráadásul a „sokféle vagyok” gőgje egyszerre szolgálja kizsákmányolható többszörös foglalkoztatásunkat és a még több szabadidő szimulációját. Közben előszeretettel folyik a szó a szociális gondoskodásról. Kétségesnek látszik, rájöhetünk-e magunktól, hogy egyetlen *Én* vagyunk-e vagy sokfélék vagyunk. Kurt Cobain obszcén próbálkozás volt a jóra való *Én* szerepmodellként

Jonathan Crary

Az érzékelés modernizálása

A vizuális érzékelés átalakulását éljük, mely valószínűleg éppoly gyökeres változást hoz, mint az érzékelés tapasztalatának bármely történelmi átalakulása. A kompjútergrafika alig több, mint egy évtizednyi, rohamos fejlődése csupán töredéke annak a folyamatnak, melyben a megfigyelő és a képzet kulturálisan ismert jelentése megsemmisül. A komputer által generált képek és a virtuális valóság a mesterséges vizuális „terek” fokozott jelenlétét jelzik, melyek radikálisan különböznek a film, a fotó és a televízió mimetikus természetétől. Ez utóbbiak, legalábbis a hetvenes évek közepéig, az analóg médiát képviselték, mely még megfelelt a spektrum optikai hullámhosszának, és akár a statikus, akár a

való újrainstallálására. Nézzen ki bánatosan! És sugárzott róla a bú. A százezredik szívétépő *Nirvana-unplugged*-ismétlés után legalább azt az *En*-gombot szeretném nem megnyomni, amely a nem-kapcsolódni-sehová képzetét kelti.

N y u s z i b o p p

A multiplex modellt Madonna vagy Donna Haraway, az amerikai médiakutató a fekete kultúrából fejlesztette tovább, ahol a hibriddé és multiplexszé válás az előítéletektől való megszabadulást szolgálta. Vagy ahogy Sandy Stone fogalmaz: az identitás pusztán a bezárva levést jelenti.

Madonna pozíciója – a szüntelen cselekvés átlátszósága és a tisztelők jószándékú besorolásai, e zavaró stratégia miatt – régen irreleváns. Az ex- vagy félbiológus Donna Haraway által taglalt nőhibridek, a szörnyetegek, korcsok és cyborgok, a különféle kisajátítási kísérletek ellenére lényegesen rafináltabbak. Cyborgi minőségükben részben a kapitalista áramkörök rendjébe integrálódnak. A korcs az ellenfél gennyes testrészein élősködik, hogy ellentmondásait és gyenge pontjait életképesebbé tegye. Mélyen a hím belsejébe kell, hogy hatoljon, hogy a sebezhető helyekbe marhasson. Donna Haraway tudatosan azoknak az amerikai íróknak a sci-fi regényeiből indul ki, akik a hetvenes évek óta nyomulnak az irodalom férfiak által megszállt területére és a férfiak kreálta jövő-szubjektumok bomlásának irodalmi látomásain munkálkodnak. Gép-ember-állat ezen irodalmi kevercseinek semmi közük a posztmodern trendhez, bizony az élet- és termelési viszonyokat tükrözik. Letisztult formáik képezik a biztos alapot. Ilyen forma százezer valaha női test tökéletes integrációja

Multiplex személyiségek

(cyborgizáció) a délkelet-ázsiai számítógép-összeszerelő *sun shine*-iparok szerelő-szalagjain. Ahol – enyhítendő a nyugati számítógép-felhasználó mindig gyorsabb taiwani alaplapon iránti állandó szomját – a lánynak a géppel való összeforradása (a szubjektum kihunyása) közvetlenül a születés után megkezdődik.

H á z i s z l n p a d o k

A fehér és többnyire hímnemű júzerek ott ücsörögnek egy olyan szabadidő-ipar számítókaszniái előtt, amelyik az identitások közötti szökdécselés iránti vágyat aknázza ki. Annak ellenére, hogy tömeges méreteket ölt azoknak a nőknek a megerősökölése, akiknek a NYÁK-lapok összedugaszolásához kellően vékony ujjai vannak, a privilegizált géphasználó ugyebár remekül érzi magát, bár *Én*-képét hobby-szerű rendszerességgel felejté takarosan kikaróztott körletekben. A pótidentitás-ipar bűmöl, pedig ő szállította (vagy utólag lenyúlta) a posztfeminista víta eredetijét. Aki itt valamivel túlidentifikálta magát, aligha lehet belátással.

A *Lucas Film* vállalat a nyolcvanas években kifejlesztette a *Habitat* nevű virtuális játékvilágot. Itt a felhasználó felkereshette többek között a *Sex-Change-Clinic*-et, és szemiotikailag (illetve virtuálisan) nemet változtathatott. Tehát látszólag megszökhetett a bináris elv elől. A kevésbé innovatív és mégkevésbé szubverzív ajánlatot „gender and name available”-nek hívják.

A textuális transzveszticizmust már a nőként levelet író középkori szerzetesek is űzték. Manapság a virtuális szupermarketekben ezt az opciót úgy vágják az ember után. Időközben az ilyen takarosan kikaróztott identitás-játszóterek ezrei jöttek lét-

Az érzékelés modernizálása mozgásban lévő megfigyelő szempontjából a valós térben helyezkedett el. A legújabb technológia, mint például a számítógépes dizájn, a szintetikus holográfia, a repülőgép szimulátorok, a kompjüteres animáció, a gépi képfelismerés, a sugárkövetés, a szerkezet-feltérképezés, a mozgáskontroll, a virtuális valóság pajzsok, a mágneses rezonancia ábrázolása és a multispektrális szenzorok olyan síkra helyezik a látványt, mely el van választva az emberi megfigyelőtől. Természetesen a „látás” régi, jól bevett módjai is fennmaradnak, és kénytelen-kelletlen együtt élnek majd a képalkotás új technikáival, melyek azonban fokozatosan a megjelenítés meghatározó modelljeivé válnak a társadalmi folyamatok és intézmények működésében. Jelentőségüket csak növeli a globális információ ipar követelménye valamint a gyógyászati, hadi és a rendőri hierarchia fokozott igénye. Az emberi szem történelmileg kialakult funkcióinak nagy részét azok a gyakorlatok veszik át, melyekben a vizuális kép már nem kötődik a „valós”, optikailag érzékelt világban lévő megfigyelőhöz. A vizualitás a kibernetika és az elektromágnesesség birodalmába helyeződik át, ahol az absztrakt vizuális és nyelvi elemek egybeesnek, és a globális fogyasztás, körforgás és csere tárgyát képezik.

De lássuk, milyen történelmi kérdést vet fel mindez! Példának okáért a vizualitás átalakulásának hajnalán nem pusztán az a kérdés, hogy a látás mely módzatai maradnak fenn, hanem az is, hogy mi az, ami összeköti a jelen pillanatot a

re. A legnépszerűbbek a *MUD*-ok (*Multi User Dungeon*) az *Interneten*, a virtuális instant-identitások hálózatba kötött játékszínpadai, állandóan változó kulisszákkal. A színpad szolgáltatójának egy identitásra biztosan szüksége van hosszabb-rövidebb ideig: annak a hitelkártya- (nemsokára *E-cash*-számla) tulajdonosnak az identitására, aki a *cross-dressingek* számláját kifizeti.

A nők, a nemkívánatos küldemények elkerülése végett, többnyire férfinak vagy semlegesnek álcázva jelennek meg a hálózatokon. A virtuális nemüket megváltoztató férfiak zöme a *duty free* transzvesztiták nívója alatt mozog. E *techno-farsangon* a bináris nő-férfi rendszer az ígéretek dacára a legkevésbé sem megrendítő. Még egy annyira klassz ajánlat, ami hülyeségnek bizonyul, és nagy átverésnek hangzik. Az MSz lehetséges szövegváltozatai túl egyszerűnek látszanak akár stratégiaként, akár az identitás-hopping ajánlatokkal való túlidentifikációként. De az is lehet, hogy az MSz olyan szomorú pót-„forradalmak” patológikus előzménye, mint a *hypertext*.

Néha azt kérdelem magamban, az identitáscserének ezen a tömeges végkiárusításán tulajdonképpen melyik *Én* kerül lecserélésre. Vajon melyik *Én* adatik le a pénztárnál? Hollywood most dögre keresi magát kipucolt transzvesztitákkal, a *Paris Is Burning* (Jenny Livingstone 1991-es dokumentumfilmje a New York-i transzvesztita-szubkultúráról) királynőinek olcsó másolataival – és mindezt az AIDS virtuális távollétében.

Multiplex személyiségek

Tájékoztató cédula

A multiplex személyiség az orvosi zsargonban gyermekkori erőszakoskodás által kiváltott súlyos traumatikus pszichózist jelent. A traumatikus élmény kompenzálására a megerőszkolt gyermek további személyiségekre hasad. Medikusok beszélnek multiplex személyiségzavarról vagy multiplex szkizofréniáról is. Az MSz-t sokáig nem ismerték el „betegségnek”, és tévesen szkizofréniának diagnosztizálták. A pszichofarmakonok gyógyszerelés azonban rendkívül problematikus, hiszen a különböző „személyiségek” más-más módon reagálnak rá. Az MSz először 1980-ban került be a *Diagnostic Statistical Manual* című medikusbibliába, 1994-ben pedig a „diszszociatív identitászavarok” fogalom alosztálya lett. Az átkeresztelés egybeesett a klinikai értelemben vett megbetegedések számának viharos növekedésével.

A hivatalos statisztikák csak az USA-ban 300 000 megbetegedést tartanak nyilván. Egyes szakértők, például a pszichológus Richard Loewenstein az USA népességének három százalékára, azaz hét millió emberre taksálja az érintettek számát. A kései tudományos elismerés miatt a betegséget először a popban és a zsumalisztika területén vizsgálták. Legendás Flora Retha Schreiber újságíró 1976-ban jelent könyve, a *Sybil*. 1980-ban jelent meg Daniel Keyes science-fiction-szerző műve, a *Billy Milligan élete*. Billy Milligan az MSz atipikus esete, hiszen a férfi páciensek kivételnek számítanak. A klinikai értelemben megbetegedettek többsége ugyanis nő, hiszen az erőszak áldozatául esett gyermekek között sokkal több a kislány.

Az érzékelés modernizálása

képi megjelenítés régi módjaival. A számítógépes grafika és a videó lejátszó tartalma a „látványosság társadalma” kései változatának tekinthető-e, és ha igen, milyen mértékben? Hogyan viszonyulnak a jelen anyagtalan digitális képei Walter Benjamin *A művészet a reprodukálhatóság korszakában-jához*? S a legégetőbb kérdés: hogyan lesz a test – a megfigyelő testet is beleértve – része az új gépeknek, ökonómiáknak, apparátusoknak, akár társadalmilag, akár a libidó, akár a technika szempontjából? A szubjektivitás milyen mértékben válik a csere és az információs hálózatok racionalizált rendszerei közötti közvetítés bizonytalan feltételévé?

Csupán azt szeretném jelezni, hogy a modernitás bármiféle összegzésének fő feladata számot vetni a megfigyelő alkatának és lehetőségeinek folyamatos átalakulásával, az emberi érzékelés kényszerű modernizációjával, amely nagyjából a kapitalista modernizáció imperatívuszának felel meg. Ez azt jelenti, hogy a modernitás szükségszerűen egy olyan megfigyelőt feltételez, amely folyamatosan átalakul és fejlődik, hogy megfeleljen a termelés és a fogyasztás szüntelenül változó követelményének.

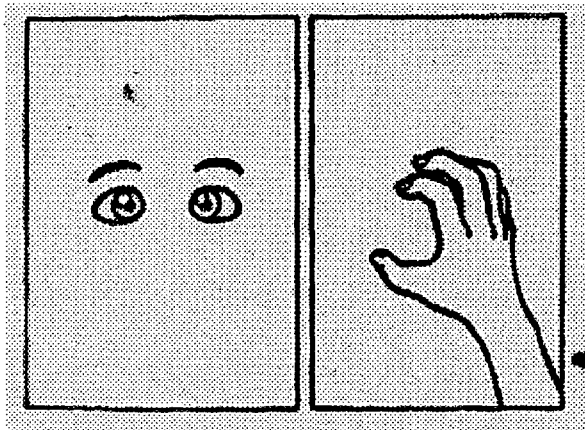
Az a tény azonban, hogy a modernitás és a modernizáció magában foglalja az emberi érzékelés folyamatos átalakítását, aligha magyarázható az új technika megjelenésével. A látás kérdése történelmileg alapvetően a társadalmi hatalom

Multimédiális sátánista bálózati

1995-ben megjelent az S. Fischer Verlagnál egy úgynevezett szakkönyv, a *Multiplex személyiségek, a szélsőséges erőszak túlélői*. A legtekintélyesebb német hetilap az első, nagy német kiadónál megjelent MSz-szakkönyvről beszélt. Én meglehetősen paranoidnak tartom a könyvet – ami nem feltétlenül jelenti minőségének leszólását. Szeretem az összeesküvéselméleteket, fontosnak és gyönyörűnek tartom őket, de mégiscsak attól függ, hogy mi ellen szól az összeesküvés. A szerző, Michaela Huber okleveles pszichológus, szakterülete a súlyosan traumatizált nők kezelése. A multiplex személyiségzavarok egyik fő forrását a jól szervezett germano-fasiszta sátánista szekták tevékenységében látja. Ezek tevékenysége (de kivétel nélkül ám!) állítólag „hálózatot” alkot a szervezett bűnözéssel, a régi és újnácikkal, a pénzmosással, a kábítószer- és a fegyverkereskedelemmel. Magától értetődően ugyanez áll a CIA-vel való jó kapcsolatokra. Utóbbi – így Huber – importálta az agymosás német koncentrációs táborokban kifejlesztett módszereit az USA-ba, ahol a nevezett szekták a multiplexszé programozás technikájává fejlesztették tovább. Ezt aztán később Dél-Amerikába exportálták.

A „behálózott” sátánimádók a legifjabb gyermekkorban beprogramozzák a multiplexet, így bővítik hálózatukat. Pszichotikusan beültetetté válnak bizonyos jelekre (kódszavakra, számokra, hangkombinációkra, képekre) adott reakciók. Így irányíthatnák programozók programozottjaikat. Rámondják a megfelelő számot (talán 5-2-5-2-5-2-5-2-5-4-5-2?) az üzenetrögzítőre, egy dallamot sugároznak vagy elküldenek képernyőn egy bizonyos motívumot. A kód aztán beindítja a kétségtelenül nőnemű

Multiplex személyiségek

beprogramozottban a parancs-sorozatot. A terapeuta feladata az kell legyen, hogy a sátánista hálózatok programjainak ezeket az alkönyvtárait „deprogramozza”. A médiaökológus Huberrel ellentétben, Donna Haraway éppen az ilyen illegitim hálózatok szövögetését ajánlja a feminista cyborg-politika módszerül.

A remote excess parancs

Távírányítási agyrétek számtalan variációban léteznek. A piac egyre dagad. William Gibson regényében, a *Neuromancerben* Molly, a trójai cyborg, oldalán a konzolhuszár Case-szel, meglehetősen sietséggel zúlik dohos férfiábránddá. Nekem jobban tetszik Don Siegel húszéves filmje, a *Telefon*, Charles Bronsonnal a főszerepben. A KGB olyan hipnotizált ügynököket vet be az USA-ban, akik semmit sem tudnak önnön ügynöki tevékenységükről. Gyönyörű Bronson arcjátéka, amikor KGB-káderként így szól: „A legjobb ügynök nem tudja, hogy ő ügynök”. A film akkortájt játszódik, amikor Hruscsov bevezette az enyhülési politikát. Egy kirúgott sztálinista az USA-ba utazik, és begyűjtja a hipnózissal beprogramozott időzített ember-bombákat azzal, hogy egy bizonyos költeményt felmond telefonon. Erre a jelre a mit sem sejtő ügynökök zombiként masíroznak elő, és végrehajtják szabotázsukat. Charles Bronson levadássza a sztálinistát, és végül egy telefonfülkében megfojtja. Ígyen válhat a multiplex személyiség pszichológiai interpretációja újrafeldolgozott (reciklált!) ügynökmotívummá.

Az érzékelés modernizálása

működéséhez kapcsolódik, és a XIX. század közepétől kezdve, a hatalom és a test változó viszonya a szubjektivitás specifikus formáit eredményezte, behatárolva a megfigyelő szubjektum lehetőségeit.

Az 1820-as, 30-as években hirtelen a szubjektív látás fogalma kerül előtérbe, melyet a test, a megfigyelő fiziológiai alkata szab meg, kiszorítva a látás klasszikus vagy karteziánus modelljét. Csaknem kétszáz évig a látás dikurzusait és gyakorlatait a camera obscurával írták le, e végsősoron teológiai modellel, mely biztosította a külső világ tartalma és a megfigyelő szubjektum objektív megfelelését, ellensúlyozva az emberi látás nyilvánvaló hiányosságát és pontatlanságát. Ez az 1600-as és 1700-as éveket meghatározó stabilizációs modell elválaszthatatlan volt a monadikus individuum és a tőle függetlenül, eleve adott objektív igazság kapcsolatától. A szubjektív látás gondolata természetesen nagyobb ismeretelméleti fordulatokhoz kötődik, de felmérhetetlen jelentőséggel bír az a felismerés, hogy a tudást anatómiai és fiziológiai feltételek szabályozzák, s hogy partikuláris igazsága a test működésétől függ, amit Michel Foucault a transzcendens empirikusra vetítésének nevez. Ez a fordulat óriási változást hozott, és annak a felismerésével járt együtt, hogy a látás esetleges, megbízhatatlan, mi több, egyenesen önkényes a külső világ tekintetében. A látás tehát átadta magát a normalizálásnak, a mennyiségi meghatározásnak és az átalakulásnak. Miután az érzékelés empirikus igazsága áthe-

Tecbno zombik

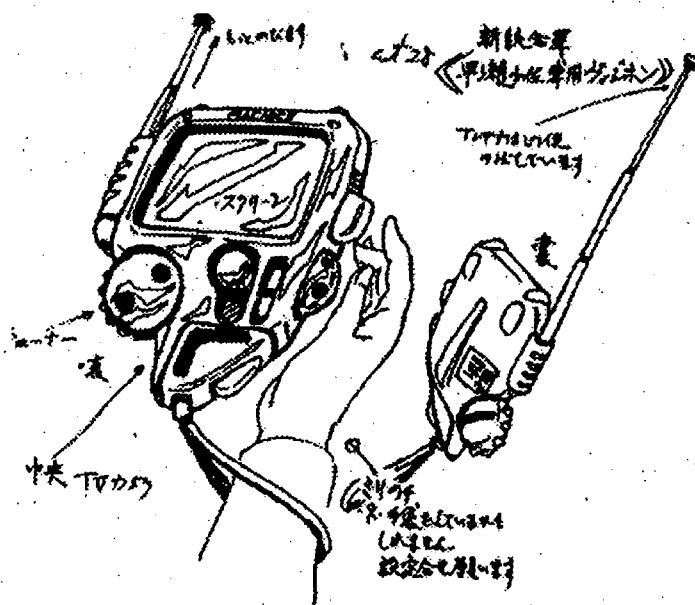
Műszakilag fejlettebb kép bontakozik ki a kilencvenes évek elején a *Universal Soldier*ben. A filmben Jean Claude Van Damme és Dolph Lundgren olyan exhalott vietnami veteránokat játszanak, akiket a legkorszerűbb kibernetikával újra összehoztak. Az antiterrorista bevetésen jól mutatnak a kibernetikus zombik. A technicizált visszajárók programozása azonban még nem készült el teljesen. A távirányításos *Universal Soldier*ek egyre több hangot hallanak egykori életükből, és e hangok romba döntik program-szerkezetüket. Végül mindig leolvadnak a vezetékek, és minden csatornából ellenőrizhetetlen hangok bújnak elő. Katasztrófa-elméletileg persze nem árthat még néhány gazdátlan hang felbukkanása. Kitűnően illeszkedik ehhez a kapcsolathoz egy mai rádióadás. Egy fegyencről volt szó, aki németországi cellájából marokkeveővel irányít egy olaszországi kábítószér-hálózatot.

Anonimizációs cégek

Multiplex személyiségek

A handykkel voltaképpen a cella-metaphora zavarba ejtő átalakulása jön be a képbe. Egy marokkeveő használójának mozgása igen jól követhető, hiszen ha nem is telefonál éppen, handyje állandó kapcsolatban van a legközelebbi adócellával a legrövidebb kapcsolati útvonalat meghatározandó, ez kíméli a telepet. A cella tehát elektronikus pórázon tartja a használót, és a cellák közötti mozgásának elbájoló térképe a rendőrség számára megrajzolható. Ma még névtelen maradhat a felhasználó, amennyiben gyakran választ külföldi providert (átjátszó állomást, cellát). Eközben

The Super Dimension Fortress 1

azonban a német biztonsági apparátus (a szervezett bűnözésről szóló, puffadt történetekkel indokolva) masszív erőfeszítéseket tesz arra, hogy a handyk tulajdonosait bármikor azonosíthatóvá tegye. Különben részt vesznek ebben az EU és eurozsarujai is. Itt növekszik egy jövődöbéli üzletág, azoké az anomímmá tevő, illegitim cégeké, amelyek leplet borítanak a hálózat használóinak identitására. Multiplex kedvencem, Billy Milligan kérdezi a róla szóló orvosregényben, hogy tényleg az összes számítógép össze van kötve egymással? Magamban én is ezt kérdezem olykor. Nem csak minden hitelkártyacsalonak előnyös tudni azt, hogy milyen gyakran nem működnek az állítólagos összeköttetések. Még az IBM is sok pénzt veszített azon, hogy szinte mindegyik tizenhatjegyű számkombináció megfelelt egy létező hitelkártya sorszámanak. Hasonlóan sok lyuk tátong az elektronikus nyakörvön, ha a felhasználók a lehető leggyakrabban nem tartják be a használati utasítást.

Vito törvénye

A Vito identitás-gyűjtőnév alatt egy nagyon buzgó multiplex személyiséget találunk, az „OnLine Terrorist”-et. A piaci részesedésért vívott harcban találta ki magának az amerikai Prodigy hálózat a FreeStarterKids terjesztési stratégiát. A Vito mögött meghúzódó személy ezeknek az ingyenes diszketteknek az ezreit szerezte meg, s újabb és újabb személyiségeket illetve online-identitásokat eszelt ki velük, előszeretettel kombinálva ezeket a Molly, a Diesel és a Mollydog jelszavakkal. Egy vizsgálat során a Prodigy megállapította, hogy Vito, egyedül a Diesel jelszó használatával több, mint ötven nem egzisztáló hitelkártyát talált ki, és ezekkel „fizetve”, a hálózat

Az érzékelés modernizálása

lyeződött a testbe, az érzékek és mindenekelőtt a látás a manipuláció és a stimuláció eszközévé vált. A XIX. század derekán a pszichofizika e korszakalkotó felfedezése – elsősorban Gustav Fechner munkássága – nyomán mérhetővé váltak az érzések, az emberi érzékelés pedig a mennyiségi meghatározások birodalmába került. A látás így lett összeegyeztethető a modernizációval.

Talán szükségtelen hangsúlyozni, hogy a „modernizáció” alatt korántsem haladást vagy fejlődést értek, hanem az új szükségletek, az új termelés és az új fogyasztás szakadatlan, öngerjesztő megteremtését, melynek következtében az érzéki formák a folyamatos átalakulás állapotában vannak, ha úgy tetszik, a folyamatos válság állapotában. De bármily meglepő, a tökéletes dinamikus logikája ezen a ponton elkezd drámaian aláásni az érzékelés egész struktúráját, s ezzel egyidejűleg kiszabja vagy megkísérli kiszabni az odafigyelés fegyelmi uralmát. Ugyanakkor a késő XIX. századi társadalomtudományok, elsősorban az újkeletű tudományos pszichológia hirtelen megalkotja a figyelem fogalmát, melynek középpontba kerülése közvetlenül kapcsolódott a társadalmi, urbánus, pszichológiai vonatkozások kibontakozásához, melyeket fokozottan áthatottak az érzéki adatok. A figyelemben, különösen az ipari termelés új formáinak tekintetében, egyre inkább veszélyt és komoly problémát látnak. A modernitás egyik kritikus aspektusának tekinthetjük a figyelem folyamatos válságát: a kapitalizmus belső átalakulásai

nőnemű felhasználóit obszcén levelekkel bombázta. Mivel *Vito* nem létező hitelkártyaival több ezer dollárnyi online időt használt el, a *Prodigy* leszerződtette a „Cyber-Cop” Frank Clark-et. Clark nyomozása egy bizonyos Dr. Johnsonhoz vezetett, aki *Molly*nek nevezte szűkáját, és egy *VITOLA W* rendszámú *diesel* kocsit hajtott. Egy tanú tudni vélte, hogy Johnsonnak volt egy kartertékja vagy ezer, saját hitelkártyaszámának variációiból generált hálózati identitásról. Ítélet ezideig nem született.

Vito szövevényes multiplicitásának bonyolultsága miatt eddig nem volt mód egyértelmű bizonyításra. *Vito* tápot adott mindenféle cikkekhez és végtelen *Internet*-vitákhoz, melyek a hálózatokból fakadó szörnyűségeket taglalták. *Vito* gyönyörű morális érveket szolgáltatott ahhoz a követeléshez, hogy a szubjektum még az egyáltalán nem annyira immateriális „CyberSpace”-ben is felelősségre vonható legyen. Itt a nyilvánvaló félelem látszik meghúzódni a lokalizálhatatlan fantomtól, amelynek veszélyeit meghitt ráolvasással igyekszünk elkerülni.

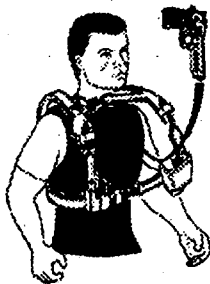
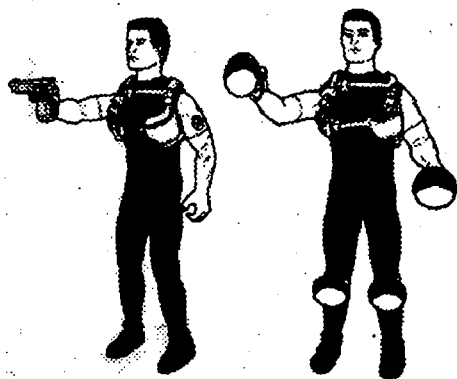
Multiplex személyiségek

Billy - összeállítás

Kis kronológia Billy Milligan megfigyeléseiről klinika és börtön között. 1977 októberében Billyt egy paramilitáris rendőrkülönítmény letartóztatja a lakásán. Alapos gyanú merült fel, hogy három nőt megerőszakolt az Ohio University campusában. Billy egyáltalán nem érzi bűnösnek magát, és eléggé zavarodottan veszi tudomásul az egészet. November 4-én a cellafalnak rohanva megpróbálja megölni magát. Január 13-án egy orvos felállítja az MSz klasszikus tévdiagnózisát – akut szkizofrénia. Január 31., a Billy-identitás elalszik, a *spotra* egy magát Davidnek nevező identitás

**ACTION
MAN**

OISEAU DE NUIT • NACHTSLUIPER
NIGHT CREEPER

LE CAMOUFLAGE SUR LA FIG
S'ENLÈVE À L'AIDE D'UN CIN
SEC ET DOUX, CRAYON À UT
SUR LA FIGURINE UNIFORME
NET POTLOOD KAN GERAKEN
VAN ACTION MAN WORDEN
VERWIJDERD NIET EEN ZACH
DROGE DOEL. GEBRUIK NIET
POTLOOD ALLEEN OP ACTIO
NIET EENEM TROCKENEN, WE
TOCH KAN FARBE WEDER V
FIGUR AFGEWISCHT WERDEN
STIPTE NOU ZUM BEMALEN I
FIGUR VERWENDEN.

12748.101/197/100 08/93

Action Man Catalog,
Modell Nightcreeper

lép; egy pszichológusnő hozzákezd a titok előcsalogatásához. Jóllehet David retteg attól, hogy a *spot*tílust megszegje, kifecsegi, hogy nyolcan, majd kilencen volnának. David a kín pásztorának képzei magát, amikor éppen B az, akinek fájdalmakat kell kiállnia, az ő szolgálatát keresi a *spot*on.

A *spot* az öntudat egyfajta háziszínpada, amit mindig az identitások egyike foglal el. A többiek ritkán figyelnek az *Én* előadójára, többnyire az ágyukban alszanak. Aki a *spot*on van, reflektorfénybe kerül, és fogva tartja az öntudatot. A *spot*ot a Microsoft programok, például a Windows nyitott ablakához hasonlíthatjuk. A hetvenes évek végén, amikor a Billy-könyv megjelent, a Microsoft a Visicalc nevű Apple-program feljavításán dolgozott.

Bill Gates, a Microsoft főnöke és a „világ leggazdagabb embere” közben népszerű metafora lett arra, hogy a kapitalizmus mégsem működik. Bill Gates azt a megjegyzést tette a Visicalcra, hogy két-három idiótával BASIC-ben megírom. Billy lett volna az egyik idióta? És Bill gigantikus sikere egy pszichózis blow-upjának trükkje.

Info Gang Bang

Az IBM által finanszírozott projekt munkacíme „Electronic Paper” volt. A majdnem kész program a *Multiplan*ben megnevezetlen lett. Az alapgondolat egy szimbólumorientált, egérrel vezérelhető felület kifejlesztése volt. Bill Gates programja olyan, mint Billy széthasadt identitása egy programmag köré strukturálva. Billy esetében az orvosok mag-Énről, eredeti Énről vagy gazda-Énről beszélnek. Bill programja egy *Multi-Tool-felületen* mutatkozik be. Billy széthasadt identitása a *spot*on.

Az érzékelés modernizálása

következtében új határok felé tolódik ki a figyelemelvonás azáltal, hogy szakadatlanul újabb és újabb termékek jelennek meg, a stimuláció újabb forrásai tárulnak fel, s az információ özöne zúdul az emberre, melyre aztán a tőke úgy reagál, hogy az érzékelés irányításának és szabályzásának új módszereit találja fel.

A személyi számítógép egyfelől példátlan figyelemelvonás abban a tekintetben, hogy felmérhetetlen mennyiségű adatot tesz hozzáférhetővé, másfelől fegyelmezett elfoglaltság, mely odafigyelést igényel. A televízió a másik olyan apparátus, mely helyhez kötött figyelmet követel, s kezdettől fogva a figyelemelvonás egyik módjának számított. Jelen válságában azonban olvashatósága kérdőjeleződött meg, súlyos fejtörést okozva a tévétársaságok vezetőinek. A műholdas adók, a kábeltévék és a távirányítós készülékek elburjánzásával túlléptünk egy határt, a túlterheltség állapotába kerültünk, ahol a tiszta figyelemelvonás már magát a látványt fenyegeti. Más területeken a válságra legalább technikai megoldás kínálkozik: a legfrissebb hadi, gyógyászati és felügyeleti technikában érzékszerveink túlterheltségét csökkenti az emberi szem gépi látással és intelligenciával való felcserélése.

De megvizsgálhatjuk a XX. századot is, mondjuk, a huszas évektől, amikor Walter Benjamin elkezd anyagot gyűjteni Arkadium Projektumához, 1940-ig, Benjamin haláláig. A megsokszorozott figyelem és figyelemelvonás uralma ebben az

Bill terméke Billy traumatikus élményeket feldolgozó módszerének technicizált formája. Az információs társadalom épp elég lebonthatót kínál belőle. Bill cége, a Microsoft azután a *Multitasking-DOS* vagy a *Multimate* formájában finomította egyre tovább a programtechnikát. Ma itt van a világszabvánnyá lett *MS-Windows*. Amikor Allen van a *spoton*, az egyik *psychotechnek* (így hívják a klinika ápolóit) elmagyarázza, hogy a Billy testében lakozó huszonnégy identitásnak Arthur a főnöke. De mind együtt alkotják a Billy-titkot. Azért cserélődnek folyton a *spoton*, hogy *Billyt*, a permanens, szuicid programmagot életben tartsák, éppen azért, hogy nem engedik felébredni. A különböző identítások/szerepek speciális képességekkel vannak felruházva. Tommy elektronikai szakértő és szabadulóművész. Arthur biológiával és orvostudománnyal foglalkozik. Allen zongorán és dobfelszerelésen játszik. Dany szép csendéleteket fest, stb.

Multiplex személyiségek

A feladatmegosztás hierarchikus szerkezetben működik, mint az adminisztrációs programok vagy mint a számítógépprogramok könyvtárszerkezete. A Billy megfigyelése során felbukkant első nőnemű identitást Adlanának hívják. Titokban verseket ír, és magát okolja a fiúk sorsáért. Daniel Keyes (a kulcs *Billy*hez) szerint Adlana leszbikus. Nagyon gyorsan felvilágosít arról, hogy Adlana Billy férfitestét használta a megerőszakolásokhoz. A bináris struktúrák áttörése Daniel Keyes megfigyelésiben mindig negatívan kódolt. Billy tudathasadásai apja homoszexuális erőszakával kezdődnek, ezek a hasadások generálják valahogy Adlanát, aki saját vágyairól éppúgy nem tehet, mint a nők a megerőszakolásról.

G y ó g y v i d e ő

A teljesen napjaink varázsijébe merülő Dr. George azt ajánlja, hogy a széthasadt személyiségek között létesítsünk kommunikációs kapcsolatokat. Videofelvételek segítségével ismertessük össze egymással a különböző identitásokat, hogy aztán szép interaktívan összeolvadjanak. Mikor Allen volt a *spoton*, azt mondta az ápolónőnek, örül, hogy videót csináltak róla. Billy vagy a billyk így magyarázatot találhatnak az idővesztésekre, amikkel állandó konfrontációban vannak. Hiszen a *spottól* való távollétet időkiesésként élik meg. A *Windows* ehhez az önkontrollhoz kínálja az úgynevezett *Recorder* funkciót, az ikon egy kamera. Ezzel az ember utólag bebiztosíthatja magát, akkor is, ha az elektronikus papíron dolgozott.

További párhuzam egy, a biztonságtechnikai piacon nagy izgalommal várt műszaki újítás. Egy *Robot* nevű USA-beli cég néhány hónapja bejelentett egy új *multi-plex-video-recorder*t. Ez a recorder normál VHS-szalaggal dolgozik, de az ipari kamerák képeit különlegesen összesűríti. A készülékhez egyszerre harminchat megfigyelőkamera csatlakoztatható, és ezek 960 órányi felvétele együtt rögzíthető egyetlen 180 perces szalagon. Egy CD-ROM ennek csak töredéke. Elszomorít, hogy a német videó-örrendszerek még mindig fekete-fehérben dolgoznak. A színes, mint Angliában, a minimum, amit az ember elvárhat.

Az érzékelés modernizálása

időszakban nyeri el paradigmatis modern jegyeit. A „látványosság társadalmá” kifejezést illetően azt mondhatjuk, hogy a látvány 1930 körül honosodik meg strukturálisan Nyugaton. Erre az időszakra tehető a televíziózás intézményes és technikai kezdetei, a tévé- és rádióadások területi megszilárdulása és összevont felügyelete, a hangos film megjelenése, a hang-képes technika első szervezett, államhatalmi alkalmazása a nemzeti szocialista propagandában és látványban, az urbanizáció mint társadalmi kontroll megjelenése – hogy csak néhányat említsünk annak a társadalmi és politikai környezetnek az összetevői közül, amelyben Walter Benjamin „magának az érzékelés természetének a válságát” diagnosztizálta. A harmincas években fordul Benjamin érdeklődése a sokk és ehhez kapcsolódóan a figyelem és a figyelemelvonás kérdése felé. Újra és újra nekirugaskodik a sokk hatásai, történelmi feltételei, politikai vonatkozásai leírásának. 1939-ben azonban felhagy a kísérletezéssel. Elveti azt, az évtized elején a moziból vagy az avantgard stratégiákból merített elképzelését, hogy a sokk képes forradalmi gondolkodást és tettet kiváltani, s arra a meggyőződésre jut, hogy a sokk vagy passzív fogyasztásra készítet, vagy a fasiszta mozgósítás eszköze. Megalkotja a játékasztal részekre bontásának egymáshoz kapcsolódó képeit, az ipari futószalagot és a filmtekercset: ezek annak az emblémái, ami Benjamin szemében a tapasztalat elértéktelenedését képezi. A tapasztalat rendszertelen semleges ingerek sorozata

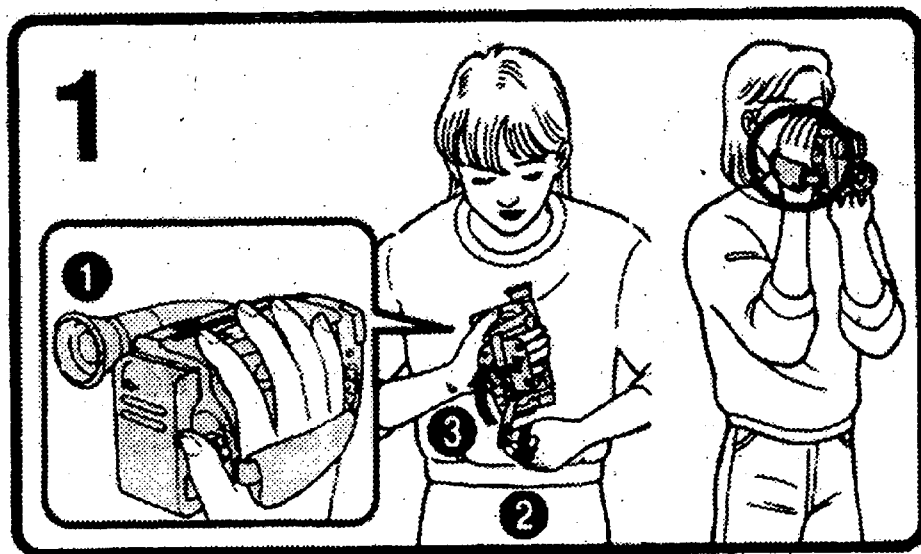
Pszichomeccs

Harmadik lépésként Dr. George szeretné felvilágosítani Billyt azokról a hangokról és idegen nevekről, amiket folyton hall magában. Ezekről, mint a telefonáláskor is ismert áthallásokról, keresztkapcsolásokról beszél. Az éppen a telefonhálózathoz teremtett Billynél akkor áll elő keresztkapcsolás, ha az identitások hierarchiái keresztezik egymást, vagy ha spottiltásos identitások az öntudat felé törekzenek. A telefonban is idegen hangokat hall a fül, ha ezek a normális kapcsolathierarchia helyett keresztező kapcsolatokra kerülnek. Ez előállhat véletlenül vagy előidézhető szándékosan, bizonyos hangláncok létrehozásával. Örülök és hálás vagyok, hogy a TELEKOM (a német telefon-monopólium) nem tartja mindig kézben saját rendszerét, és rendszeresen kerülnek hangok oda, ahova nem kéne. Végül is tiszta és működő telefon összeköttetések azt bizonyítanák, hogy a kapitalizmus mégsem annyira rossz.

Multiplex személyiségek

Identity Links avagy a Cyberspace nagy ígérete

Dr. George „kompillálja” a videó-felülvizsgálat információit. Az egység-neurotikusok szemében az egyetlen remény a többszörös-Ének fúziójában rejlik. Dr. George B-t a spoton akarja látni. Ebben természetesen Billy is örömét leli, de egy bizonyos Nemkívánatos (a „meghibásodott” android) gyorsan mindent újra összezavar. Dr. George elkezd párosával összeolvasztani az identitásokat. Ez tetszik Arthurnak, mert kedvenc gyerekkori pezsziporára, a Coolaidre emlékezteti.

Billy az ő Arthur-identitását Mr. Spockként írja le. Ez olyasvalakit jelent, akinek van mersze egy étteremben elkérni a panaszkönyvet. Az összeolvasztásnak ezen a pontján Philip, az egyik Nemkívánatos (azaz valaki, aki voltaképpen totális sporttalom alatt áll) átad egy listát az összes identitás neveiről.

A digitális pácienskollektíva

A veszett identitás megmagyarázza a listát: a Nemkívánatosak funkciójára egyszerűen nem volt szükség, olyanok ők, mint merevlemezeiről letörölt adatok, amiknek elektronikus utóképe újra jelentkezik. A listán az utolsó identitásnak nincs tulajdonneve, egyszerűen csak Tanítónak hívják. Egy modern pszichoanalitikus hálózatechnikailag nevezhetné szervernek. Az, hogy Philip átadja a listát, teljes időzavarhoz vezet. Egy úgynevezett MixUp-periódus.

Most itt még felsorolhatnám az összes maradék identitást, mik a feladataik, mikor és hogyan jutnak a *spotra* és kerülnek le onnan. Ami valóban lényeges: Billy, hogy úgy mondjam, saját maga személyes Enterprise űrhajója, amelyen Kirk kapitányt nyugalomba helyezték, így nem ront azonnal halálvágyón a Világűrbe, hogy az ő Egységével egyedül maradjon.

Billy hisz saját gyógyulásában/integrációjában, a boldog élet lehetőségében.

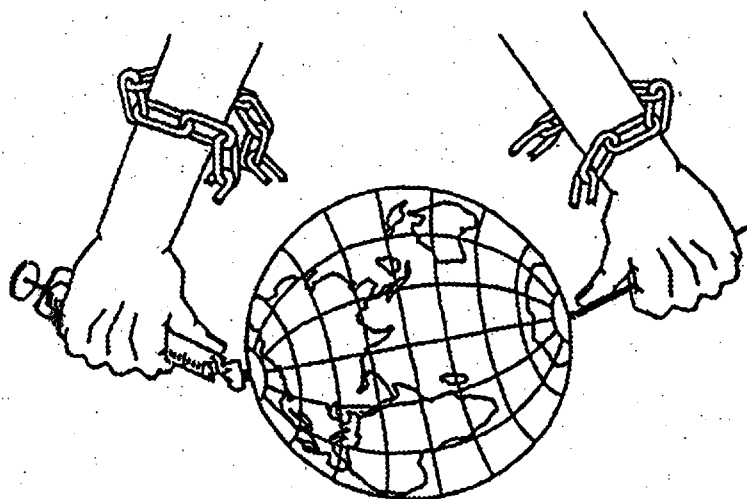
Daniel Keyes feltehetően azért hagyja nyitva a véget, hogy megírhasa a második részt, így a Billy-rajongók ezrei várják a folytatást. Keyes azonban inkább újra science fiction regényeket ír. A billyk sikeres fúziójáról nem tudunk semmit. Miért kéne az orvosok minden vágyának beteljesülni?

Az érzékelés modernizálása

vagy szintaxisa lesz a szemében. Benjamin számára a sok mindenekelőtt a szintézis kanti modelljének felszámolása és az érzéki fragmentummal vagy rommal történő behelyettesítése.

Kant óta a modernitás ismeretelméleti dilemmáját képezi az a kérdés, hogy miként lehetséges a szintézisalkotás a megismerés széttöredezettsége, atomizáltsága közepette. Ez a dilemma a XIX. század második felében, az érzéki szintézis megteremtésének különböző technikái kialakulásával mélyül el, amikor az ötvenes években tömegesen elterjed a sztereoszkóp, s megjelenik a mozi korai formája a kilencvenes években. Ha az apriori megismerő filozófiai bizonyossága megdől, a „valóság meglétének” problémája a szintézis esetleges, törékeny és pusztán pszichológiai adottságára hárul, melynek zavarát a XIX. század a pszichózissal és más patológiás betegségekkel azonosította. Freud és Pierre Janet korában a pszichológiai normalitás az észleletek funkcionális egészsé történő szintetikus összekapcsolásának képességét jelentette, a tudathasadás veszélyének elhárítását. De amit ők az érzékelés regressziós vagy patológiás széthullásának tekintettek, az voltaképpen a szubjektumnak a képi megjelenítéshez való viszonyában bekövetkezett alapvető fordulat jele volt. Bergsonnál például a szintézis új modelljei közé tartozik a közvetlen érzéki észleletek összekapcsolása az

A „digitális forradalom” momentán legbosszantóbb őrcsúszdáján, a *World Wide Web*ben inkább az integráció, az egység és a gyógyulás ellen írok. Ameddig hallunk hangokat, *Énjeink* tisztátalanok lesznek, vagy egyáltalán nincsenek is jelen. Még észrevesszük, hogy távirányítanak minket. A kommunikációs technika nem működik, van még remény. Lehet, hogy a katasztrófa multiplex lesz.

Multiplex személyiségek

Az előadás a „MetaForum
(Határok nélkül)” budapesti
hálózati konferencián
hangzott el.

1995 *

Dány@p8.thing.fido.de

Fordította Zsádon Béla

zsadon@omk.omikk.hu

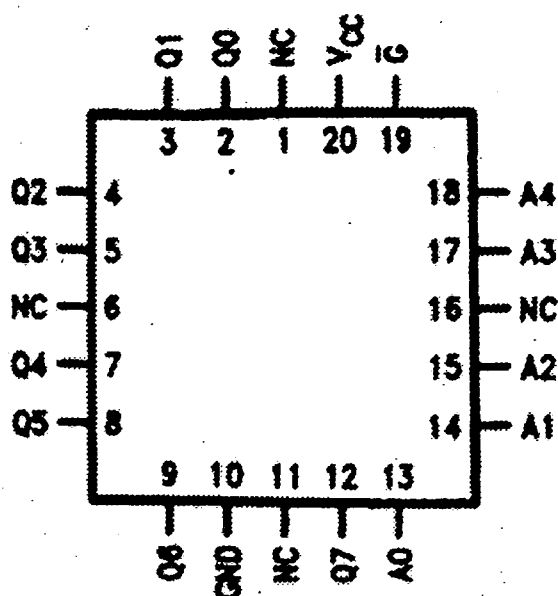
emlékezet teremtő erőivel, míg Nietzsche a hatalom akarását az erők dinamikus, mesteri szintetizálásához köti.

E gondolkodók munkásságát a tőke kialakuló logikája határozta meg, amely odafigyelést követelt a szubjektumtól új látási feladatok egész sorát illetően. A tőke dinamikus uralmának belső mozgása ugyanakkor arra irányult, hogy folyamatosan feloldja az összekapcsoló szintézist, ami a fegyelmezett odafigyelés alapját képezte. A kapitalizmus kulturális logikája megköveteli, hogy természetesnek vegyük figyelmünk tárgyának gyors változtatását. A kapitalizmus mint nagy sebességű csere és körforgás elválaszthatatlan az emberi érzékelés alkalmazkodóképességétől, jóllehet nem tudjuk, vannak-e inherens biológiai vagy pszichológiai korlátai.

David Cronenberg *Videodrome* (1983) című filmje az érzéki alkalmazkodóképesség határának kérdését feszegeti. Cronenberg bemutatja, milyen szorosan kötődik az emberi érzékelés sorsa egy folyamatban lévő biotechnikai evolúcióhoz, amelyben az idegrendszer fokozatosan elveszti önálló identitását, és pusztá jelfogóvá válik a nagyobb hatalmi hálózatok közepette. Gyakran idézett, híres szólása: „A televízió a lélek szemének retinája” ugyanazt mondja ki, amit Paul Virilio a „mentális képek” karteziánus tradíciójának utolsó maradványaival való

Plastic Leaded Chip Carrier (PLCC)

Top View

Az érzékelés modernizálása végső szakításnak és annak a felszámolásának nevez, amit azelőtt képzeletnek hívtunk.

Bizonyos értelemben Croneneberg alig több, mint tíz évvel ezelőtt, vagyis akkor készített egy koraérett filmet a virtuális valóságról, mielőtt az bekerült volna a köztudatba. A virtuális valóság technikája teljes egészében újra írja az idegrendszer térképét kiszorítva azt a modellt, mely a huszadik század első felében a modernitás dinamikus terület hódító szakaszát megalapozta, azaz a neves neurológus, Charles Scott Sherrington csaknem száz éve kidolgozott idegrendszer modelljét. Sherrington számára az érzéki tapasztalat elválaszthatatlan volt a testtől mint fejlődő, egységbe rendező tér- és időbeli rendszertől, és mindenekelőtt egy komplex motorikus organizmushoz kapcsolódott, melynek távolsági receptorai képesek feldolgozni térben távoleső adatokat, s ezáltal eligazítani a szervezetet tér és idő szubjektív világában. A virtuális valóság megjelenésével (és Croneneberg látomásában) összekeverednek, összekuszálódnak az érzéki és a mozgási ingerek, és egyetlen stimulációs síkot alkotnak, ahol az, amit valaha a test szubjektív koordinátáinak hittek, végérvényesen felbomlik, a szintézisnek még a lehetőségét is eltörölve.

A *Videodrome* és Philip K. Dick regényeinek legfontosabb vonása, hogy tapasztalati mezőjüket darabokból összetákolt, a régi és az új érzéki formák keveréke, az euklídeszi tér és a videó-hallucináció dimenziók nélküli tapasztalatából

összerakott hibrid, mely mégis egységesnek tűnik. Rem Koolhaas, az építész például azt állítja, hogy munkái, bár a váltakozást, az alakulás folyamatát, az ingadozást tükrözik, még a newtoni univerzumot lakó emberről szólnak. A tapasztalat vastag rétegekben ülepszik ezen a világon, melynek valóságát szüntelenül kikezdi a mesterséges valóságok, köztük azok a fokozott gyorsasággal kialakuló és minden átmenet nélkül megszűnő képződmények, melyeket Francisco Varela mikrovilágoknak hív. Ezt a jelenséget nevezte a század elején Benjamin és Georg Simmel sokknak.

Végül idézzük fel a globális aréna alakját, ahol ez a fejlődés végbemegy. Könnyen megfeledekezünk a föld óriási térségeiről (melyeket eufémikusan még mindig fejlődő országoknak nevezünk), melyeket legjobb esetben is csupán periférikusan érintenek a számunkra oly elsöprő, forradalmi változások. A modernizáció mítosza sok tekintetben mindig globális homogenizálódáshoz és monokultúrához vezetett, de a Szovjetunió felbomlása óta talán egy jóval rétegzetebb, differenciáltabb globális közösség kialakulása felé tartunk nem csak az információ és a technika hozzáférhetősége, de a külvilág fokozódó elszegényedése tekintében is, mely előtt csupán periférikus, töredezett, elavult utak nyílnak – ha ugyan nyílnak – az informatika és a telematika területtől független, planetáris rácsához.

Egészen friss neurobiológiai kutatások azt mutatják, hogy korunk képi technikáinak hosszú távú használata tényleges fizikai elváltozásokat okoz az idegrendszerben. A cyberspace-rajongók interaktív globális faluról dédelgetett álmával szemben egyre áthidalhatatlanabbá válik a szakadék az eltérő technikai fejlettség szintjén álló társadalmak között. S ha figyelembe vesszük a gyógyászati és a genetikai technika jövőjét, azzal kell számolnunk, hogy a protetikusi és gyógyászati nanotechnika, a genetikai szelekció egy, még a legősibb pre-modern társadalmakban is elképzelhetetlen, új elit réteg, hierarchia és kasztrendszer kialakulásához vezet.

Fordította Szabó Ottó

Jonathan Crary írása a
The Annual InterCommunication 94'-
ben jelent meg, mely a japán
InterCommunication Center (ICC)
éves angol nyelvű kiadványa.
Az ICC célja, hogy teret biztosítson a
művészetek és a techno-tudományok
közötti kommunikációnak,
létrehozva a XXI. század múzeumát,
ahol a műtárgy mint információs
„esemény” és mint információ-
generáló tényező jelenik meg.